

FARMATSEVTIK TERMINOLOGIYANING LINGVISTIK TABIATI

Safarova Olima Mustafa qizi

Buxoro davlat universiteti mustaqil izlanuvchisi

E-mail: olimasafarova06@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0008-1868-3571>

Tel: +99893774-44-14

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.22140195>

Annotatsiya. Mazkur maqolada farmatsevtik terminlarning leksik-semantik xususiyatlari, ularning o‘zbek tilidagi shakllanishi va terminologik tizimda tutgan o‘rni tahlil qilinadi. Farmatsevtik terminlarning ma’no aniqligi, bir ma’nomlilik, nominativlik, tizimlilik va standartlashuv kabi semantik belgilari yoritiladi. Shuningdek, farmatsevtik leksikaning semantik tarkibi, terminlar o‘rtasidagi ma’noviy munosabatlar, yangi terminlarning yuzaga kelishi hamda ilmiy-texnik taraqqiyot va yangi dori vositalarining yaratilishi bilan bog‘liq terminologik jarayonlar tahlil etiladi. Farmatsevtik terminlarning o‘zlashishi, ma’no taraqqiyoti va terminologik tizimda qo‘llanish xususiyatlariga ham alohida e’tibor qaratiladi.

Kalit so‘zlar: farmatsevtik terminologiya, farmatsevtik termin, lingvistik xususiyat, semantik xususiyat, terminologik tizim, leksik qatlam, o‘zlashma terminlar, so‘z yasalishi, termin semantikasi, nominatsiya, bir ma’nomlilik, terminologik standartlashuv, farmatsevtik diskurs, dori vositalari.

Аннотация. В статье анализируются лексико-семантические особенности фармацевтических терминов, процессы их формирования в узбекском языке и их место в терминологической системе. Раскрываются такие семантические признаки фармацевтических терминов, как точность значения, однозначность, номинативность, системность и стандартизация. Особое внимание уделяется семантической структуре фармацевтической лексики, смысловым отношениям между терминами, возникновению новых терминологических единиц, а также терминологическим процессам, обусловленным научно-техническим прогрессом и созданием новых лекарственных средств. Кроме того, рассматриваются особенности заимствования фармацевтических терминов, развития их значений и функционирования в терминологической системе.

Ключевые слова: фармацевтическая терминология, фармацевтический термин, лингвистические особенности, семантические особенности, терминологическая система, лексический пласт, заимствованные термины, словообразование, семантика термина, номинация, однозначность, терминологическая стандартизация, фармацевтический дискурс, лекарственные средства.

Abstract. This article analyzes the lexical-semantic features of pharmaceutical terms, their formation in the Uzbek language, and their role within the terminological system. Particular attention is paid to such semantic characteristics of pharmaceutical terms as precision of meaning, monosemy, nominative function, systematicity, and standardization. The study also examines the semantic structure of pharmaceutical vocabulary, semantic relationships between terms, the emergence of new terminological units, and terminological processes associated with scientific and technological development and the creation of new medicinal products. In addition, the article considers the processes of borrowing pharmaceutical terms, semantic development, and the specific features of their functioning within the pharmaceutical terminological system.

Keywords: pharmaceutical terminology, pharmaceutical term, linguistic features, semantic features, terminological system, lexical layer, borrowed terms, word formation, term semantics, nomination, monosemy, terminological standardization, pharmaceutical discourse, medicinal products.

O‘zbek tilidagi farmatsevtik terminologiya tibbiyot va farmatsevtika sohalarida ilmiy-professional kommunikatsiyani ta’minlovchi, muayyan tushunchalarni aniq va tizimli ifodalashga xizmat qiluvchi maxsus leksik qatlamlardan biridir. Mazkur terminologik tizim dori vositalari, ularning tarkibi, farmakologik xususiyatlari, ta’sir mexanizmi, qo‘llanish sohasi, dozalash tartibi, dori shakllari hamda davolash jarayoniga oid tushunchalarni nomlash va ifodalashni ta’minlaydi. Shu jihatdan farmatsevtik terminlar nafaqat muayyan predmet, hodisa va jarayonlarning nominativ ifodasi, balki farmatsevt, shifokor, tibbiyot xodimi va bemor o‘rtasidagi professional kommunikatsiyaning mazmuniy aniqligini ta’minlovchi muhim lingvistik birliklar sifatida namoyon bo‘ladi.

Farmatsevtik terminologiyaning lingvistik tabiati uning umumxalq leksikasidan farqlanuvchi strukturaviy, semantik, nominativ va funksional xususiyatlari orqali belgilanadi. Termin, avvalo, muayyan fan yoki kasbiy sohaga oid maxsus tushunchani ifodalovchi til birligi sifatida shakllanadi. Shu sababli farmatsevtik terminlarning asosiy vazifasi narsa, hodisa va jarayonlarni nomlash bilangina cheklanmay, ular haqida aniq, ixcham va bir xil mazmundagi ilmiy axborotni yetkazishdan iboratdir. Farmatsevtik terminlarning ma’noviy chegarasi qanchalik aniq belgilansa, mutaxassislar o’rtasidagi kasbiy muloqotning samaradorligi ham shunchalik yuqori bo’ladi.

O’zbek tilshunosligida terminologiyaning lingvistik tabiatini o’rganishga alohida e’tibor qaratilgan. Xususan, A. Madvaliyev terminlarni muayyan fan, texnika va kasb-hunar sohalariga oid tushunchalarni aniq ifodalovchi maxsus nomlar sifatida baholab, ularning terminologik tizim doirasida ma’lum tushunchani boshqa birliklardan farqlash va nomlash vazifasini bajarishini ta’kidlaydi. Olimning terminologiyaga oid qarashlari farmatsevtik terminlarning ham o’ziga xos nominativ va tizimiy xususiyatlarini belgilashda muhim nazariy asos bo’lib xizmat qiladi.

Farmatsevtik terminologiyaning lingvistik tabiatini belgilovchi muhim jihatlardan biri uning tizimlilik xususiyatidir. Farmatsevtik terminlar alohida-alohida birliklar yig’indisidan iborat bo’lmay, o’zaro semantik va funksional munosabatlar asosida shakllangan yaxlit terminologik tizimni tashkil etadi. Masalan, *tabletk*a, *kapsula*, *eritma*, *surtma*, *suspenziya*, *sirop* kabi terminlar dori shakllarini; *antibiotik*, *analgetik*, *antiseptik*, *antidepressant* kabi birliklar esa farmakologik guruhlarini ifodalab, o’zaro ma’noviy munosabatga kirishadi.

Shuningdek, farmatsevtik terminlarning lingvistik tabiati ularning nominativlik, aniqlik, bir ma’nolilik, ixchamlik, standartlashuv va sohaga xoslik kabi belgilari orqali ham namoyon bo’ladi. Terminlar mazmunining aniq va barqaror bo’lishi dori vositalari bilan bog’liq ilmiy va amaliy axborotni noto’g’ri talqin qilishning oldini olishda muhim ahamiyatga ega. Shu sababli farmatsevtik terminologiyaning shakllanishi va rivojlanishi tilning ichki imkoniyatlari bilan bir qatorda, tibbiyot va farmatsevtika fanlarining taraqqiyoti, yangi dori vositalari va texnologiyalarning paydo bo’lishi bilan ham chambarchas bog’liqdir.

Demak, farmatsevtik terminologiyaning lingvistik tabiati uning maxsus tushunchalarni nomlash, ilmiy axborotni aniq ifodalash, kasbiy kommunikatsiyani ta’minlash hamda farmatsevtika sohasidagi bilimlarni tizimlashtirishga xizmat qiluvchi terminologik birliklar tizimi sifatidagi mohiyatida namoyon bo’ladi. Bu xususiyatlarni lingvistik jihatdan tadqiq etish o’zbek farmatsevtik terminologiyasining shakllanish qonuniyatlari, strukturaviy modeli va semantik tizimini yanada chuqurroq ochib berish imkonini beradi.

Farmatsevtik terminologiyaning lingvistik tabiati, avvalo, uning maxsus tushunchalarni aniq nomlash va ifodalash xususiyati orqali namoyon bo’ladi. Masalan, *tabletk*a, *kapsula*, *sirop*, *eritma*, *suspenziya*, *malham* kabi terminlar dori vositalarining turli shakllarini ifodalaydi. Mazkur birliklar umumxalq leksikasidagi boshqa so’zlardan farqli ravishda farmatsevtika sohasida muayyan ilmiy tushunchani anglatadi. Masalan, “tabletk”a termini dori moddasining maxsus texnologik usulda tayyorlangan qattiq dori shaklini bildiradi, “kapsula” esa dorivor moddaning maxsus qobiq ichiga joylashtirilgan shaklini anglatadi. Demak, terminlarning asosiy vazifasi muayyan tushunchani aniq nomlashdan iborat.

Farmatsevtik terminlarning tizimlilik xususiyati ham ularning lingvistik tabiatini belgilovchi muhim omildir. Masalan, *antibiotik*, *analgetik*, *antiseptik*, *antipiretik* kabi terminlar farmakologik ta’siriga ko’ra muayyan guruhni tashkil etadi. Antibiotik bakterial infeksiyalarga qarshi qo’llanadigan dori vositalarini, analgetik og’riqni kamaytiruvchi vositalarni, antipiretik esa tana haroratini tushiruvchi preparatlarni anglatadi. Bu birliklarning umumiy semantik komponenti — dori vositasining farmakologik ta’siri bo’lib, ular o’zaro tizimli munosabatda shakllanadi.

Xulosa qilib aytganda, farmatsevtik terminologiyaning lingvistik tabiati uning muayyan farmatsevtik tushunchalarni aniq, ixcham va tizimli ifodalashga xizmat qiluvchi maxsus leksik birliklar majmui ekanligida namoyon bo’ladi. *Tabletk*a, *kapsula*, *sirop*, *eritma*, *antibiotik*, *analgetik*, *antiseptik*, *antipiretik* kabi terminlar dori vositalari, ularning shakli va farmakologik xususiyatlarini nomlash orqali farmatsevtik kommunikatsiyaning mazmunini aniqligini ta’minlaydi.

Tahlillar shuni ko’rsatadiki, farmatsevtik terminlar nominativlik, aniqlik, tizimlilik, sohaga xoslik, standartlashuv va bir ma’nolilikka intilish kabi muhim lingvistik belgilarga ega. Ularning sodda, yasama va terminologik birikma shakllarida qo’llanishi esa farmatsevtik terminologiyaning strukturaviy jihatdan rang-barangligini ko’rsatadi. Shu bilan birga, *antibiotik*, *antiseptik*, *analgetik*, *farmakokinetika*,

farmakodinamika kabi o‘zlashma terminlarning faol qo‘llanishi o‘zbek farmatsevtik terminologiyasining xalqaro ilmiy terminologik tizim bilan uzviy aloqadorligini namoyon etadi.

Umuman, farmatsevtik terminologiyani lingvistik jihatdan o‘rganish uning leksik, semantik, morfologik va funksional imkoniyatlarini aniqlash, terminlarni tizimlashtirish hamda o‘zbek tilidagi farmatsevtik terminologik bazani takomillashtirish uchun muhim nazariy va amaliy asos yaratadi. Mazkur terminologik tizimning izchil rivojlanishi tibbiyot va farmatsevtika sohalaridagi ilmiy-professional kommunikatsiyaning aniqligi va samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Dadaboyev H. O‘zbek Terminologiyasi: o‘quv qo‘llanma. - Toshkent: Yoshlar nashriyot uyi, 2020
3. Israilova M.N. Lotin tili va tibbiy farmatsevtik terminologiya asoslari. –Toshkent: Barkamol fayz mediya, –2016. 193b
4. Герд А. С. Значение термина и научное знание // Научно-техническая информация. Серия 2. – М., 1991. – № 10. – С. 124.
5. Begmatov E. Hozirgi o‘zbek adabiy tilining leksik qatlami. -Toshkent: Fan, 1985. B-13-18